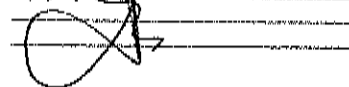

prof. dr hab. Irena Kamińska-Szmaj
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Wrocławski

Wrocław 17 I 2018

UNIwersYTET WARSZAWSKI
WYDZIAŁ POLONISTYKI
wpłynęła dnia 23.01.2019r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Anny Dąbkowskiej: *Od prywatnego do publicznego. Zwierzenie jako gatunek mowy*

napisanej pod kierunkiem dr hab. Doroty Zdunkiewicz-Jedynak, prof. UW na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego

Przedstawiona do zrecenzowania praca wpisuje się w nurt badań genologicznych z uwzględnieniem przemian w komunikacji społecznej i związanych z nimi nowych zjawisk kulturowych. Temat pracy zapowiada oryginalne spojrzenie na ewolucję wybranego gatunku mowy z perspektywy zmieniającej się współcześnie przestrzeni jego funkcjonowania.

Autorka recenzowanej rozprawy bardzo jasno i precyzyjnie przedstawiła we *Wstępie* cel swoich poszukiwań badawczych, metodologię badań oraz scharakteryzowała zebrany materiał językowy i metody jego opracowania. Już sama charakterystyka bogatego i zróżnicowanego - złożonego aż z sześciu kategorii - materiału źródłowego pokazuje solidną podstawę badań, pozwalającą wszechstronnie spojrzeć na analizowany gatunek mowy. Za cenne poznawczo należy uznać wykorzystanie kartoteki Narodowego Korpusu Języka Polskiego, wyszukiwarki Google oraz wyekscerpowanych z 12 forów internetowych wypowiedzi internautów (około 2000 postów).

1. Kompozycja

Struktura pracy nie budzi żadnych zastrzeżeń – jest bowiem przemyślana i logiczna. Całość składa się z czterech rozdziałów, poprzedzonych

Wprowadzeniem i zakończonych *Wnioskami* wraz z zakreślonymi *Perspektywami badawczymi*. Na uwagę zasługuje konsekwentne rozwijanie kolejnych wątków i niezwykle staranne uporządkowanie całości pracy w spójne rozdziały i podrozdziały, zawierające treści właściwie dobrane i istotne dla rozważanej problematyki. Ta dyscyplina w porządkowaniu wiedzy sprawia, że zwarty wywód Autorki zajmuje jedynie ok. 150 stron komputeropisu, co – muszę dodać – nie jest wadą, lecz zaletą tej pracy, gdyż ujawnia umiejętność syntetyzowania pozyskanej z literatury przedmiotu wiedzy oraz własnych osiągnięć. Całość pracy dopełnia obszerna literatura przedmiotu, zawierająca także dużą liczbę pozycji obcojęzycznych.

2. Ocena merytorycznej zawartości rozdziałów

O doskonałym przygotowaniu Autorki do podjęcia badań naukowych, skoncentrowanych wokół problemu wyeksponowanego w tytule rozprawy, świadczą dwa pierwsze rozdziały pracy. Pierwszy z nich wprowadza tło kulturowe niezbędne do zrozumienia zjawisk, jakie towarzyszą przemianom zachowań komunikacyjnych we współczesnym świecie. Te zmiany – na co wskazuje Autorka, powołując się m.in. na prace z zakresu kulturoznawstwa, psychologii, socjologii i językoznawstwa – niewątpliwie wpłynęły na modyfikację podstawowych cech gatunkowych *zwierzenia*, które w wersji internetowej stwarza napięcie między tym, co prywatne, a tym, co publiczne. Przekraczanie granic prywatności to obszerny, interdyscyplinarny problem badawczy, który w recenzowanej rozprawie został zarysowany w takim zakresie, by dalsze rozważania Autorki dotyczące analizowanego gatunku mowy mogły być poszerzone o ustalenia z różnych obszarów wiedzy, a tym samym zyskać szerszą perspektywę badawczą.

W drugim z rozdziałów teoretycznych Autorka udowodniła bardzo dobrą znajomość - ogromnej przecież - literatury przedmiotu z zakresu genologii, po której porusza się swobodnie i z której w sposób twórczy korzysta w następnych

rozdziałach pracy. Ponadto Doktorantka wykazała się umiejętnością porządkowania pojęć, doprecyzowywania terminów i rzadkim w pracach naukowych darem jasnego formułowania i porównywania różnych teorii gatunku. Solidna podstawa teoretyczna rozprawy niewątpliwie stworzyła porządy fundament do badań analitycznych.

W dwóch kolejnych rozdziałach analitycznych Anna Dąbkowska przeprowadziła rzetelny ogląd materiału i zgodnie z przyjętą metodologią wszechstronnie go wykorzystwała do opisu cech gatunkowych *zwierzenia*. W rozdziale 4. zatytułowanym *Zwierzenie – gatunek mowy* po krótkim zasygnalizowaniu nielicznych (m.in. Zbigniewa Grenia, Anny Wierzbickiej, Magdaleny Zawisławskiej) opracowań, w których do analiz czasowników mówienia włączony zostały opis aktu *zwierzać się*, Autorka przechodzi do analizy materiału leksykograficznego, na podstawie którego prezentuje definicje znaczeń, etymologię, synonimy i kolokacje czasowników *zwierzać się/zwierzyć się* i rzeczownika *zwierzenie*. Interesujące wnioski z pozyskanych danych słownikowych zostały uzupełnione niezwykle cennymi poznawczo wykazami łączliwości badanych wyrazów wygenerowanych z Narodowego Korpusu Języka Polskiego za pomocą przeglądarki dostępnej na stronie projektu *Słowniki kolokacji* HASK. Wykorzystanie narzędzi komputerowych pozwoliło zaprezentować w czterech tabelach wraz z wizualizacjami kombinacje połączeń rzeczownika *zwierzenie* z przymiotnikami i czasownikami oraz czasowników *zwierzyć* i *zwierzać się* z rzeczownikami (czy brak *się* w zapytaniu o kolokację *zwierzyć* jest zwykłym przeoczeniem; tab.7, s. 61). Jest to bardzo wartościowy materiał, lecz warto byłoby go poszerzyć, ujawniając kolokacje nie tylko przymiotnikowe i rzeczownikowe. Istotne dla badań podjętych przez Doktorantkę było odnotowanie pięciokrotnego użycia czasownika *zwierzenie* z przymiotnikiem *publiczne* wraz z jego profilem diachronicznym, wskazującym, że popularność tej kolokacji ujawnia się dopiero na początku XXI wieku.

Dane kolokacyjne w kolejnym podrozdziale (4.3.) zostały rozszerzone o materiał językowy, pozwalający już bardzo szczegółowo zaprezentować cechy kognitywno - treściowe i pragmatyczne badanego gatunku mowy. Za pomocą narzędzi informatycznych Autorka pozyskała dla każdego analizowanego leksemu konkordancję, czyli zbiór przykładów użycia w materiale korpusowym wszystkich form wyrazowych danego leksemu wraz z otoczeniem tekstowym (w sumie 9142 akapity). W tym miejscu nasuwa się pytanie, czy przy wyszukiwaniu konkordancji dla rzeczownika *zwierzenie* uwzględnione zostały też formy z częstką *się* (czyli, czy liczba 2947 akapitów odnosi się też do kontekstów *zwierzenie się*, *zwierzanie się*). Przyglądając się dużym różnicom liczbowym między pozyskanym kontekstem dla czasowników *zwierzać się* (4095 akapitów), a czasownikiem *zwierzyć się* (2100), można by dojść do wniosku, że dominacja aspektu niedokonanego nie jest przypadkowa. Chwaląc Doktorantkę za szczegółową analizę materiału zebranego dla potrzeb podrozdziału 4.3. i godną uznania umiejętność doboru przykładów ilustrujących kolejne ustalenia, muszę zaznaczyć, że brak w nim wstępnych uwag na temat kryteriów uporządkowania tego materiału (wyodrębniania cech).

Ciekawym dopełnieniem analiz przeprowadzonych na materiale korpusowym jest przyjrzenie się (podrozdz. 4.4.) grafikom wizualizującym zjawisko *zwierzania się*. Na obrazach tych, pozyskanych za pomocą wyszukiwarki Google, wyraźnie uwypukliły się stereotypowe cechy przypisywane temu działaniu mownemu.

Najważniejsze ustalenia Autorki zostały zmieszczone w podrozdz. 4.5., w którym zostały zebrane i uporządkowane według propozycji metodologicznej Marii Wojtak cechy analizowanego gatunku, czyli komponenty treściowe, pragmatyczne, strukturalne i stylistyczne. Jednocześnie – co warte podkreślenia – Anna Dąbkowska zaznacza, które z opisywanych cech są prototypowe, a które peryferyjne. Ponadto to cenne merytorycznie omówienie cech gatunkowych *zwierzenia*, poszerza kolejny podrozdział, zawierający precyzyjne

wskazanie różnic i podobieństw między gatunkami, które łączy ujawnianie przez mówiącego treści prywatnych, tajemnych.

Kolejny problem, związany z ewolucją gatunku, został omówiony w rozdziale 5. Doktorantka w tym rozdziale udowadnia - na podstawie przeanalizowanych postów zamieszczonych przez użytkowników 12 publicznych forów internetowych - tezę, że *zwierzenia internetowe* to wariant adaptacyjny wzorca kanonicznego. Analizując aspekt treściowy, wyodrębnia 6 kategorii tematycznych i każdą z nich szczegółowo omawia, cytując wypowiedzi forumowiczów. Wydaje się, że komponenty treściowe, zarówno gatunku kanonicznego (tradycyjnego), jak i gatunku adaptacyjnego (w sieci) niewiele się różnią, lecz trudno przeprowadzić szczegółowe porównanie ze względu na lakoniczność w referowaniu zakresu tematycznego *zwierzenia* w podrozdziałach 4.3.2 i 4.5.1. Za to zmiana sytuacji komunikacyjnej (komponent pragmatyczny) niewątpliwie powoduje ewolucję gatunku – co zostało jasno ukazane w podrozdz. 5.3.2. Szerzej na ten temat pisze Anna Dąbkowska we *Wnioskach*, w których pomieściła najważniejsze osiągnięcia swoich badań.

Podsumowując część opisową recenzji, należy podkreślić wysoki poziom merytoryczny rozprawy, konsekwentne realizowanie celów badawczych i solidne przygotowanie teoretyczne do badań genologicznych oraz umiejętne wykorzystanie narzędzi, jakie dostarcza językoznawstwo korpusowe, a także bardzo przemyślany dobór i porządna analiza zróżnicowanego materiału językowego.

3. Styl i język rozprawy

Praca napisana jest wyjątkowo dobrą, niemal bezbłędną polszczyzną. W całej pracy na uwagę zasługuje jasny, wyważony i bardzo zdyscyplinowany tok narracji Autorki rozprawy oraz umiejętne łączenie myślenia analitycznego z refleksją ogólną, syntetyzującą tok wyводу. Umiejętność syntetyzowania i porządkowania uzyskanych w wyniku badań empirycznych wniosków przejawia

się również w recenzowanej pracy w ujmowaniu ich w formie wykresów i tabel, a przede wszystkim w przejrzystym segmentowaniu (dzieleniu na podrozdziały) kolejnych fragmentów spójnych treściowo. Ta graficzna strona pracy zasługuje na wyjątkowo wysoką ocenę, świadczy bowiem nie tylko o niezwyklej staranności Autorki w przygotowaniu rozprawy naukowej, ale również o jej talencie dzielenia się wiedzą w sposób rzeczowy, przemyślany i uporządkowany z myślą o przyszłym czytelniku.

4. Drobne uwagi

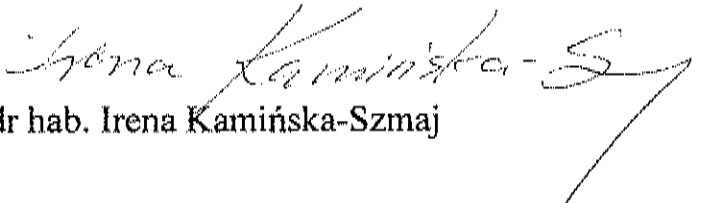
- Proponuję numerować jedynie rozdziały (wtedy jasno widać, że praca składa się z czterech rozdziałów, a pozostałe części to jej niezbędna obudowa).
- Sądzę, że należałoby w pracy rozwiązać problem cząstki *się*, czyli wyjaśnić relacje między takimi leksemami, jak *zwierzenie*, *zwierzenie się*, *zwierzanie się*, *zwierzyć się*, *zwierzać się*. Takie wyjaśnienie jest ważne, gdy pozyskuje się materiał z korpusów, wykorzystując wyszukiwarkę (formułując konkretne zapytanie). Czy uwzględniono, pozyskując materiał z korpusów, zmienny szyk cząstki *się* (postwerbalny i prewerbalny) i możliwe jej oddzielenie od czasownika jednym wyrazem lub kilkoma wyrazami.
- W części pracy opisującej kolokacje warto wyjaśnić zasady wyodrębniania klasy przymiotników i klasy rzeczowników.
- Chwaląc staranność w przygotowaniu komputeropisu, muszę wskazać drobne przeoczenie Autorki, czyli dwukrotne przytoczenie cytatów z pracy Bożeny Witosz (s. 37 i s. 39).

5. Konkluzja

Nieliczne niedociągnięcia, które z łatwością można usunąć przed oddaniem pracy do druku, w niczym nie podważają dużej wartości ocenianej rozprawy, o której wysokim poziomie merytorycznym pisałam w części opisowej recenzji. Na koniec jeszcze raz chciałabym powtórzyć, że za walor rozprawy należy

uznać podjęcie ciekawego tematu, do realizacji którego został zgromadzony bogaty i różnorodny materiał językowy poddany wnikliwej analizie z zastosowaniem dobrze dobranych i umiejętnie wykorzystanych narzędzi badawczych. Jest to opracowanie oryginalne, podejmujące problem naukowy dotychczas niezbadany i przynoszące wiele istotnych informacji na temat badanego gatunku mowy wraz z uwzględnieniem jego ewolucji wynikającej ze zmieniających się norm kulturowych i zmian w komunikacji społecznej. Jestem przekonana, że po ukazaniu się rozprawy w formie książkowej w druku stanie się ona ważną pozycją wśród innych dzieł poświęconych komunikacji społecznej, a w szczególności genologii lingwistycznej. Dlatego też z wielką satysfakcją stwierdzam, że recenzowana praca zatytułowana *Od prywatnego do publicznego. Zwierzenie jako gatunek mowy* spełnia wszystkie wymogi stawiane rozprawom doktorskim (sformułowane w Ustawie z dnia 13.03. 2003 roku o stopniach naukowych) i dlatego składam wniosek do Rady Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego o dopuszczenie mgr Anny Dąbkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

W moim przekonaniu praca zasługuje na druk i wyróżnienie.

prof. dr hab. Irena Kamińska-Szmaj